

Таким чином, можна зробити висновок, що проблема шкільної дезадаптації вивчається в різних напрямках і аспектах. Обраний нами гуманітарно-психологічний підхід для вивчення проблеми шкільної дезадаптації видається нам найбільш перспективним. Для того, щоб зрозуміти механізми виникнення, розвитку, а також коригування шкільної дезадаптації за допомогою психологічних засобів необхідно розкрити те, заради чого дитина здійснює навчальну діяльність, зрозуміти дійсний смисл, що стоїть за її життєвими мотивами, цілями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вострокнутов Н.В. Школьная дезадаптация: основные понятия, пути и средства комплексного сопровождения ребенка с проблемами развития и поведения /Н.В. Вострокнутов // Школьная дезадаптация. Эмоциональные и стрессовые расстройства у детей и подростков. - М.: 1995. - С. 8–11.
2. Комар Т. О. Особливості соціально-психологічної дезадаптації студентів з обмеженими можливостями та їх психокорекція.- Автореф.дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна психологія» / Т.О. Комар. —Хмельницький, 2005. — 20 с.
3. Федоришин Г.М. Психологічні детермінанти шкільної дезадаптації підлітків / Автореф.дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна психологія» / Г.М. Федоришин. — Рівне, 2002. — 19 с.

УДК 159.922.76-056.262(477)(092)

ВНЕСОК К.Ф. ЛЕЙКО В СТАНОВЛЕННЯ ТИФЛОПСИХОЛОГІЇ

А.В.Орлов

Стаття відображає основні психологічні типи сприйняття незрячими навколишнього середовища, котрі були розроблені, на основі власного досвіду інспектором Харківського училища для сліпих К.Ф. Лейко. Ці розробки лягли в основу навчання та виховання незрячих протягом цілого століття.

Статья отображает основные психологические типы восприятия незрячими окружающего мира, которые были разработаны на основе собственного опыта инспектором Харьковского училища для слепых детей К.Ф.Лейко. Данные разработки стали основой обучения и воспитания незрячих на протяжении целого столетия.

The article represents the basic psychological types of perception blind of environment, which were worked out, on the basis of his own experience by the inspector of Kharkiv school for blind K. Leiko. These developments underlay studies and education of blind during a whole century.

Ключові слова: психологічний тип, тип сприйняття, слуховий тип, дотичний тип, моторний тип, Харківське училище для сліпих, класифікація психологічних типів незрячих

Ключевые слова: психологический тип, тип восприятия, слуховой тип, осязательный тип, моторный тип, Харьковское училище для слепых, классификация типов незрячих

Key words: psychological mode, mode of perception, acoustic mode, tactual mode, motoric mode, Kharkiv institute for blind, classification of types of blinds.

Наприкінці ХІХ на початку ХХ століття розпочала своє становлення система навчання та виховання незрячих, що сприяло розвитку мережі училищ для сліпих. Збільшення кількості училищ сприяло розвитку методики навчання незрячих, що, в свою чергу, сприяло розробці наукових положень тифлопсихології. В цьому напрямку багато вчених, які переймалися проблемами сліпих, просувалися самостійно, кожен вивчав психологію незрячих на основі власної практичної діяльності. Одним з таких вчених став інспектор Харківського училища для сліпих К.Ф.Лейко, який узагальнюючи свої спостереження, розробив психологічні типи сприйняття незрячими учбового матеріалу та навколишнього світу.

Кіндрат Федорович Лейко залишив помітний слід в історії тифлопедагогіки України і Росії. Його статті, проекти, педагогічні твори стали класичними для педагогів всього світу, їх вивчають студенти дефектологічних факультетів та інститутів. Науково-організаційну діяльність К.Ф.Лейка можна розділити на два напрямки: соціально-громадська діяльність та психолого-тифлопедагогічна, наукова спрямованість.

Названі напрямки діяльності К.Лейко досить умовні, оскільки він всю свою творчу енергію спрямовував на питання комплексного вивчення життя незрячих дітей не тільки в Харкові, але й в усій країні. Як педагог - науковець К.Лейко постійно удосконалював свій досвід, ділився з ним на сторінках видань, описуючи психологію

та індивідуальну поведінку незрячих з позицій спостережень та власного досвіду. Важливого значення у цьому плані він надавав аналізу психічних процесів у незрячих.

Проводячи експерименти з учнями та спілкуючись з ними, К.Лейко виділяв три психологічні типи, за якими формується розвиток дитини, або як писав сам К.Лейко «душевне життя дитини». Зокрема він виділив такі типи: слуховий тип, дотичний тип, моторний тип.

Розглянемо кожен тип поведінки незрячого детальніше. К.Ф. Лейко, визначаючи фактори сприйняття навколишнього життя сліпими, привертає увагу до іншого психічного процесу незрячого – корекція уяви; однак навіть при спогадах (у незрячих) переважне значення має діяльність якогось одного із органів зовнішніх відчуттів, внаслідок чого пам'ять та сприйняття в одних залежать від гостроти слуху, у других - від тонкості дотику, у третіх - від моторно-рухового апарату. К.Лейко зазначав, що у чистому вигляді вказані типи сприйняття зустрічаються дуже рідко, як правило елементи одного типу пов'язуються з іншим, зокрема моторно-слуховий тісно взаємодіє у сліпих з моторно-дотичним [4, с.61].

Особливістю фіксації наукових спостережень за сліпими К.Лейко була презентація досвіду на рівні науково-популярних трактатів.

Характеризуючи дані типи поведінки К.Ф.Лейко (у притаманній йому літературно – науковій формі), описував всі поведінкові факти на конкретних прикладах та особах, і з сухого наукового тексту виходив художній твір, який мав наукове підґрунтя та публіцистичне звертання до однодумців.

Описуючи слуховий тип індивіда він ставить у приклад учня харківського училища на ім'я Кодя, який завдяки своєму слухові добре орієнтувався в приміщеннях та на подвір'ї училища. Кодя, завдяки слухові, при пересуванні по училищу ніколи не натикався на товаришів, бо чітко локалізував кожного за місцем знаходження за межами приміщення; в садку любляв слухати шепіт листя та співи птахів; іграшки Кодя обирав гучні, або ті, які можуть видавати якісь звуки. Аналізуючи поведінку Коді, учений-тифлопедагог наголошував, що розвинені слухові якості є важливим елементом розвитку логічного мислення. Стосовно навчання, то даний учень (Кодя) досить легко запам'ятовував логічну розповідь вчителя; вірші вчив вголос, оскільки так їх краще запам'ятовував; читати про себе Кодя не любив, оскільки це йому не «приносило користі».

Аналізуючи особливості розвитку учнів, К.Лейко виокремлює наступну важливу тезу щодо роботи зі сліпими. Зокрема, учений робить цікаве повідомлення, спостерігаючи за ситуаціями, у яких відбувається корекція слуху: діти, у яких вчасно активізовані слухові навантаження, у подальшому можуть презентувати музично-естетичні здібності. Зокрема, Кодя має дуже незвичайні музичні здібності, він грає на скрипці та співає у хорі. Але навчання ремеслу, зокрема кошикоплетінню, відбувається у Коді не досить добре оскільки засвоєння форм предмету йому дається дуже важко, і він вважає дане заняття «досить сумним і одноманітним».

Таким чином, даючи характеристику першому типу, К.Лейко показував на конкретному прикладі чистий, так званий, слуховий тип. Дитина такого типу розвивається завдяки своєму слухові, сприймає добре інформацію на слух, а на дотик - дуже погано, оскільки слабко розвинена дрібна моторика.

Стосовно другого типу - дотикового, то в даному випадку К.Лейко наводить приклад розвитку іншого вихованця харківського училища на ім'я Кося. Хлопчик малорухливий, довго сидить на одному місці і має досить невпевнену боязливу ходу. Кося має викривлений хребет, довгі незграбні руки, тонкі рухливі пальці. Предмети Кося одразу бере до рук і починає «оглядати» пальцями, при цьому його обличчя (міміка) змінюється: то стає серйозним, замисленим, то радісним, що свідчить про те, що річ, яку він «оглядає» йому приємна і зрозуміла. Описуючи поведінку вихованця, К.Лейко акцентує увагу на враженнях дитини, які на його думку відіграють важливу роль у світосприйнятті дитини.

Всі предмети вихованець Кося поділяє на «неприємні» і «приємні», перші він відштовхує від себе, а другі намагається привласнити. Коли певна річ стає власністю вихованця, він ховає її у свою шафу під замок, а потім дістає і довго милується нею, обмацуючи пальцями, причому цей процес найбільше подобається даній дитині. Кося також класифікує предмети на «красиві» і «некрасиві», якість яких він визначає на дотик, але вказати, за якими ознаками він сприймає предмети, Кося не може. К.Лейко вказує що дитина поділяє предмети за власним відчуттям, яке зрозуміле тільки їй [4, с.65].

Слух Кося має притуплений, правим вухом він не розрізняє тикання годинника на відстані приблизно півметра (в статті К.Ф.Лейко вказана міра довжини як аршин, яка відповідає сучасному виміру близько 70,2 см.) [4, с.66], у звичайній розмові вухо вихованця не вловлює приблизно 30 відсотків слів. При написанні диктанту вихованець робить дуже багато помилок, пропускаючи букви та склади, закінчення слів перекидає. Але так Кося пише лише під диктовку, при списуванні з книги, прочитавши текст руками число помилок значно знижується.

На вербальному рівні Кося дуже важко засвоює уявлення про певні предмети, більша частина слів для нього залишається пустим звуком. Він може сформулювати уявлення про предмет тільки після того, як його прискіпливо з усіх боків обмацає своїми руками, без огляду руками в даного учня не може сформуватися точне уявлення про предмет. Кося любляв вивчати реальні предмети, тобто ті, які можна взяти до руки і оглянути. З навчальних предметів Кося активно сприймає біологію, географію, історію, де вчитель не тільки пояснює, але й

показує певні предмети. Від інших предметів, де в основному йде словесний опис, Кося відсторонюється. Уроки, на яких переважає вербальний рівень знань («зі слів вчителя») учень засвоює погано, а прочитане в книзі вивчає на «задовільно». Відповідаючи на уроці Кося чітко уявляє собі сторінку книги та рядки, але його розповідь не що інше, як відтворення читання за допомогою дотику [4, с.67]. Вивчене Кося пам'ятає довго, поняття, як і переконання, у нього досить тверді і стійкі, судження ясні і логічні. Довести йому щось словами досить складно, він вірить тільки в те, що брав до своїх рук. Характер у Косі твердий і стійкий, вчинки егоїстичні та корисливі. Також, характеризуючи даний тип і учня, Лейко згадує і про сексуальний розвиток дитини, вказуючи, що такі нахили досить розвинені. На думку Кіндратія Федоровича, останній аспект також є невід'ємною частиною розвитку незрячої дитини. Працюючи з незрячими дітьми, автор сам помічав, що діти з певними психологічними нахилами або розладами мають досить розвинені сексуальні нахили, що іноді навіть заважає власне розвитку дитини, оскільки незряча дитина не завжди може реалізувати свої нахили, що потім може перерости в різні відхилення у розвитку дитини.

Завдяки спостереженням К.Лейко, можна зробити висновок, що учений виокремив психологічні факти, щодо особливості уяви у сліпих та планування роботи з ними у цьому плані. Щодо специфіки засвоєння предметів, поведінки та навчання сліпих, то певні факти свідчать про індивідуальні особливості так званого «дотичного» психологічного типу, на який вказував і обґрунтовував К.Лейко, проте учений зазначає, що є типи поведінки, які рідко зустрічаються в процесі навчання і розвитку дитини [4, 5, 6]. Лейко розробляв таку класифікацію психологічних типів з метою більш досконалої розробки методики навчання і виховання незрячих дітей. Його розробки у другому десятиріччі ХХ століття стали у нагоді вчителям Харківського училища для сліпих при підготовці вихованців до майбутнього самостійного життя.

До третього психологічного типу розвитку незрячого індивіда К.Ф.Лейко відносив «моторний тип». Описуючи даний тип, Лейко наводить приклад ще одного вихованця Харківського училища на ім'я Кіпа, який втратив зір у семирічному віці. Але у нього залишилися слабкі зорові схеми, і тому збереглася уява про вигляд тих чи інших предметів або явищ. Наприклад, на питання як виглядає сонце, Кіпа спочатку відповідав, що голубого кольору, а «потім подумавши, каже, що красного».

У Кіпи виникає постійна потреба у стрибках, тупотінні ногами, плесканні у долоні. Взагалі будь-які рухи Кіпа сприймає радісно, а спокій викликає у нього неприйняття і незадоволення. Всі предмети Кіпа уявляє собі рухливими, наприклад, в його уяві собака стрибає, кінь скаче і т.д. Якщо Кіпу заставити написати десять слів, то вісім з них означатимуть рухливі предмети [4, с.66]. Навіть неживим предметам Кіпа надає, так би мовити, рухомі властивості: каміння грають, квіти танцюють і співають, дерева б'ються, стогнуть та плачуть. Саме таке уявлення про навколишній світ викликано, як зазначає К.Лейко, саме особливостями його психічного розвитку. Хоча Кіпа не вивчав географії і ще нічого не знав про рух небесних тіл, але на питання вчителя чи рухаються сонце та місяць, він не задумуючись відповів, що так.

Кожному сприйняттю Кіпа одразу намагається надати образно-уявного бачення, відтворити рух цього уявлення через малюнок, ліплення та театральну дію – важлива форма самовираження знань дитини. Так, після уроку географії він відтворював на піску материка та острови, із глини виліплював клюв орла та лапу ведмедя, після уроку історії Кіпа живо відтворював як російський цар Іоан Грозний чинив розправу над боярами. Взагалі у даного учня всі слова відразу перетворюються в дію [4]. Уроки Кіпа вивчає на слух, вимовляючи чітко кожне слово. У Кіпи дуже рухливі органи мови, його щелепи рухаються навіть тоді, коли хтось розмовляє. Запам'ятовує учень краще те, що сам переписує, читання про себе його втомлює, є неприємним для нього, оскільки після такої діяльності в його пам'яті не залишається практично нічого. К.Ф.Лейко зазначає, що в цьому учні, які мають моторний тип дуже схожі на учнів, які мають слуховий тип сприйняття [4, 6, 7].

Крім аналізу психічних процесів у сліпих тифлопедагог звертає увагу на психічні стани та психічні властивості своїх вихованців. Так, спостерігаючи за Кіпою, учений зазначає, що характер Кіпа має живий та нестійкий, його вчинки і дії переважно викликані імпульсивними потребами, стримуючі фактори відсутні. В учня досить розвинена фантазія, він може розповідати, що був королем і скакав на коні, при цьому, розповідаючи цю фантазію, хлопчик стрибає та плескає у долоні. До логічного мислення хисту не має, при вирішенні задач намагається відповідь вгадати, але байки та вірші вивчає із задоволенням, причому поетичні образи перероблює на свій лад. Так, вивчаючи поему Пушкіна «Полтава», Кіпа уявляє Карла не блідим і рухливим, а таким, який намагався вирватися зі свого візка. Кіпа хлопчик добрий, із задоволенням допомагає своїм товаришам. Очевидно, маючи таку поведінку і характер, Кіпа мав залишковий зір, що викликало його гіперрухливість.

Таким чином, класифікуючи вище зазначені типи поведінки незрячих, К.Ф.Лейко разом з учителями і вихователями Харківського училища, розробляють програми навчання і виховання, звертаючи увагу на індивідуальний підхід до кожного учня, зважаючи на психологічні особливості їх розвитку і сприйняття.

К.Ф.Лейко зробив значний внесок у справу навчання, виховання та соціалізації сліпих дітей. Училище, яким керував Кіндрат Федорович, єдине в Україні в ті часи працювало за науково обґрунтованим розпорядком та програмою, розробленою спеціально для сліпих. Ідеї К.Лейко та розробки в галузі тифлопедагогіки та

тифлопсихології не втратили свого значення і сьогодні. Їх використовують тифлопедагоги та тифлопсихологи України, Росії, Білорусі та інших країн Європи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кандрату Лейку – 140 гадоў [Електронний ресурс] / Спадчына. – 9-15 студзеня, 2003. -№ 2 (292) - Режим доступу до журналу: gs@irex.minsk.by - Заголовок з екрану.
2. Лейко К. Иван Савельев. Очерк / К.Ф. Лейко // Слепец.- 1900. - № 7. - С.76-79.
3. Лейко К. Из жизни Харьковского училища слепых/ К.Ф. Лейко// Слепец.- 1900.- № 4.- С.41-42.
4. Лейко К. К психологии слепых/ К.Ф. Лейко // Слепец. – 1908.- № 4. - С. 61-65.
5. Лейко К. Привычка и ея значение / К.Ф. Лейко // Слепец. – 1905 - №1. - С. 5-11.
6. Лейко К. Письмо в редакцию / К.Ф. Лейко // Слепец. – 1905. - № 9. – С. 171-174.
7. Лейко К. О развитии внешних чувств у слепых / К.Ф. Лейко // Слепец.- 1901. - № 8. – С. 85-87.
8. Лейко К. Факты и мысли (из жизни слепых)/ К.Ф. Лейко // Слепец.- 1902 - №1. - С. 4-6.
9. Лейко К. Факты и мысли. Из переписки с слепыми / К.Ф. Лейко // Слепец. – 1902. - № 7. – С. 126-133.
10. Литвак А.Г. Практикум по тифлопсихологии / Литвак А.Г., Сорокин В.М., Головина Т.П. – Москва : Просвещение, 1989. – 110 с.
11. Лейко К. Слепой Кирилка (из путевых эскизов) / К.Ф. Лейко // Слепец. – 1902. - № 12. – С. 230-234.
12. Лейко К. Слепцы / К.Ф. Лейко // Слепец. – 1900. - № 1. – С. 3-8.

УДК 378.147

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ МОДУЛЬНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ДЕФЕКТОЛОГІВ

Пахомова Н.Г.

кандидат педагогічних наук, доцент
Полтавський національний педагогічний
університет ім. В.Г.Короленка

У статті проаналізована сутність модульного навчання, як технології професійної підготовки спеціалістів у вузах.

В статье проанализирована сущность модульного обучения, которое может применяться при профессиональной подготовке специалистов в вузе.

The article clause the essence of modular training is analyzed which can be applied at professional training of the experts in high school.

Ключові слова: педагогічна технологія, модульна технологія, модуль.

Ключевые слова: педагогическая технология, модульная технология, модуль.

Key words: pedagogical technology, module technology, module.

Однією з найважливіших закономірностей розвитку сучасного суспільства є тісний взаємозв'язок соціально-економічного прогресу і постійного вдосконалення системи освіти. Нові реалії сучасності, інтеграція молоді демократичної держави у світовий освітній простір вимагають створення нової системи освіти, якій притаманні, з одного боку, особливості національного характеру, з іншого, - відповідність міжнародним критеріям і вимогам. В умовах високого динамізму розвитку науки та освіти, стрімкого оновлення системи знань на перший план виступають завдання перегляду змісту, форм і методів навчання, орієнтації вищої освіти на особистість студента, запровадження нових технологій навчання, які забезпечували би високу якість підготовки випускників вищої школи.

Професійна підготовка майбутніх фахівців у вищій школі відображається в наукових досліджень у наступних аспектах: філософія сучасної вищої освіти (В.П.Андрущенко, І.А.Зязюн, В.Г.Кремень та ін.), теоретичні та методичні засади неперервної професійної освіти (С.У.Гончаренко, Н.Г. Ничкало, С.О. Сисоєва та ін.), дидактика та методика навчання у вищій школі (А.М.Алексюк, В.В.Краєвський, І.Я.Лернер, О.Г.Мороз, В.В. Олійник, А.В. Петровський, М.М. Скаткін, Н.І.Шиян, та ін.).

Різним аспектам проблеми підготовки дефектологів присвячені фундаментальні роботи українських вчених В.І. Бондаря, І.В. Дмитрієвої, С.П. Миронової, Ю.В. Пінчук, Т.В. Сак, В.М. Синьова, Є.П. Синьової, В.В. Тарасун, Л.І. Фомічової, О.П. Хохліної, М.К. Шеремет та ін. Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць, поза увагою